

Green University

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO VILOYAT EKOLOGIY, ATROF MUHITNI MUHOFAZA
QILISH VA IQLIM O‘ZGARISHI BOSHQARMASI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
GREEN UNIVERSITY - MARKAZIY OSIYODA ATROF MUHIT VA
IQLIM O‘ZGARISHINI O‘RGANISH UNIVERSITETI
KAZAN FEDERAL UNIVERSITETI
TYUMEN DAVLAT UNIVERSITETI
M. AKMULLA NOMIDAGI BOSHQIRDISTON DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
OMSK DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
UI GREENMETRIC – XALQARO REYTING AGENTLIGI

IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA CHO‘L – VOHA
EKOSISTEMASI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR
MAVZUSIDAGI XALQARO SIMPOZIUM

MATERIALLARI

BUXORO – 2023

**“IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA CHO‘L – VOHA EKOSISTEMASI:
MUAMMOLAR VA YECHIMLAR” MAVZUSIDAGI XALQARO SIMPOZIUMNING**

DASTURIY QO‘MITASI TARKIBI:

Xamidov O.X.	Buxoro davlat universiteti rektori, i.f.d., prof.
Rasulov T.H.	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, f-m.f.d. (DSc), prof.
Jo‘raev A.T.	Xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektor, i.f.n., dots.
Umarov M.A.	Buxoro viloyat Ekologiya, atrof muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi boshqarmasi boshlig‘i
Salixov J.	Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim o‘zgarishlarini o‘rganish universiteti - Green University, i.f.d., prof.
Tolstikov A.	Tyumen davlat universiteti birinchi prorektori
Bolshanik P.V.	Omsk davlat pedagogika universiteti dotsenti, i.f.f.d.
Ulengov R.A.	Kazan federal universiteti kafedra mudiri, g.f.n., dots.
Latipova Z.	Boshqirdiston davlat pedagogika universiteti dotsenti, g.f.n.
Xolov Y.D.	Ekologiya va geografiya kafedrasi mudiri, b.f.f.d. (PhD), dots.

TASHKILY QO‘MITASI TARKIBI:

Rasulov T.H.	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, f-m.f.d. (DSc), prof.
Niyozov E.D.	Tabiiy fanlar faklteti dekani, t.f.n., dots.
Yavmutov D.Sh.	Iqtisodiyot va turizm faklteti dekani, i.f.f.d. (PhD), dots.
Nurov Z.S.	Ta’lim sifatini nazorat qilish bo‘limi boshligi, i.f.f.d. (PhD)
Xolliev A.E.	Ekologiya va geografiya kafedrasi professori, b.f.d.
Haitov Y.Q.	Ekologiya va geografiya kafedrasi professori, g.f.d.
Toshov X.R.	Ekologiya va geografiya kafedrasi dotsenti, g.f.n
Norboeva U.T.	Ekologiya va geografiya kafedrasi professori, b.f.d.
Ergasheva M.K.	Ekologiya va geografiya kafedrasi dotsenti, g.f.f.d. (PhD)
Halimova G.S.	Ekologiya va geografiya kafedrasi dotsenti, g.f.f.d. (PhD)
Boltaeva Z.A.	Ekologiya va geografiya kafedrasi dotsenti b.f.f.d. (PhD)
Qodirov A.A.	Ekologiya va geografiya kafedrasi katta o‘qituvchisi
Nematov A.N.	Ekologiya va geografiya kafedrasi katta o‘qituvchisi
Ataeva R.O.	Botanika va o‘simliklar fiziologiyasi kafedrasi dosenti, g.f.f.d. (PhD),

- 6.P.Yusupova. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T., 1995 y.
- 7.N.Djamilova va O.U.Xasanboeva —Pedagogika fanlarini o'qitish metodikasi T., 2009y
- 8.Muhidova, O. N. Methods and tools used in the teaching of technology to children // ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), (2020), 957-960.
- 9.O.N.Muxidova Компетентностный подход к развитию профессиональной деятельности учителя // Вестник науки и образования 97 (№ 19 (97).Часть 2), С 88- 91
10. O.N. Мухидова Электронное обучение в высшем образовании //Вестник магистратуры, 1-5 (100) 2020 С 43-44

OILADA MAKTABGACHA YOSHDA GI BOLALARGA EKOLOGIK TARBIYA BERISH USULLARI

Ochilova N.R

Buxoro davlat universiteti Ekologiya va geografiya kafedrası

Oila har bir xalqning, millatning davomiyligini saqlaydigan, milliy qadriyatlarning rivoji, avloddan-avlodga yetkazilishini ta'minlaydigan, yangi avlodni dunyoga keltirib, uni ma'naviy va jismoniy barkamol qilib tarbiyalaydigan jamiyatning asosiy negizi hisoblanuvchi muqaddas maskandir.

Oila kishilarning nikoh, qon-qarindoshlik va umumiy maishiy turmushi asosida shakllanadigan o'ziga xos ijtimoiy uyushmadir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 63-moddasida [1]: "Oila jamiyatning asosiy bog'inidir, hamda jamiyat va davlat muhofazasidadir". deydi Oila jamiyatning ilk zamini, poydevoridir. Chunki oila yangi avlodni dunyoga keltiradi va davr talabiga mos holda tarbiyalaydi.

Har qanday faoliyat, eng avvalo, oiladan boshlanadi. Ota-onasining jamiyatga, farzandlarga, qarindosh-urug'larga, qo'ni-qo'shnilarga munosabati bolalar tomonidan andoza sifatida qabul qilinadi. O'tmishdan meros bo'lib kelayotgan tarbiya-shakl, usul va vositalarida oiladagi o'ziga xos urf-odat va an'analar, ota-onalarning tarbiya haqidagi g'oyalari, hayotiy tajribalari milliy xalq tajribasi hisoblanadi. Xalq ertaklari, maqol, qo'shiq, afsona, topishmoq, latifalar bolalarning ekologik ongini shakllantirishning muhim yo'nalishlaridan biri. Ekologik ta'limning yo'nalishi va maqsadi yosh avlodga chuqur ekologik ta'lim-tarbiya berish, asosiy tushunchalarni ular ongiga singdirish, bolalarda tabiatga, atrof-muhitga ma'suliyatli munosabatni shakllantirishdan iborat [2,3].

Ekologik o'yinlar, bolalarning tabiatini muhofaza qilish amaliyotida uch xil faoliyatdan (ta'lim, mehnat, o'yin) keng foydalanish maqsadga muvofiqdir. O'yin faoliyati ta'lim unsurlariga ega bo'lib, tegishli ko'nikmalarni hosil qilishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bolaning atrof-muhitga nisbatan ma'suliyatli munosabat kabi shaxsiy fazilati tez-tez yuzaga chiqib turishi uchun u tabiat qo'ynida ko'proq bo'lishi, amaliy vazifalarni ma'suliyat bilan hal etish vaziyatiga ko'proq tushib turishi talab qilinadi.

Maqol va matallar bolalarga ekologik tushuncha berishning o'ziga xos vositasi bo'lib, mazmun-mohiyati, ixchamligi va ta'sirchanligi bilan tarbiyaviy jarayonda alohida e'tiborga molik.

Sayrga chiqish chog'ida ekologik vaziyatlarni yuzaga keltirish va bolalarni sodir bo'layotgan voqeaga hozirjavoblik bilan munosabat bildirishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Sayr paytida "timsolga kirish" muhofaza etuvchi bo'ladi. Bunday paytda bolalar o'zlari payqagan nojo'ya hatti-harakatning oldini olish tashabbusini ko'rsatishlari kerakligi sayrag qadar tayinlab qo'yiladi.

Ekologik mavzularda suhbatlar o'tkazish, har bir ota-ona, kattalar o'gil-qizlar bilan atrof-muhitga ma'suliyatli bo'lish, bo'sh vaqtdan to'g'ri foydalanish haqida, buning natijasida oilaga ham iqtisodiy, ham ma'naviy foyda keltirish to'g'risida ma'lumot berish maqsadga muvofiqdir. Ahamiyatsizdek tuyulgan, aslida juda zaruriy bo'lgan ba'zi bir tamoyillar, urf-odatlar haqidagi

suhbatlar bola uchun juda ta'sirli bo'lishi, ular xotirasida umrbod saqlanib qolishi kerak. Tabiat haqidagi suhbat tuzilishi jihatidan qanchalik xilma-xil va hissiyotga boy bo'lsa, bola tafakkurini rivojlantirish va nutqini o'stirishda, ularga ekologik ta'lim va tarbiya berishda shunchalik foydali bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim, asosan, oila sharoitida kechadi. O'zbek oilalarida "harom-halol", "uvol", "gunoh-savob" kabi tushunchalar ko'proq ekologik vaziyatlar (masalan, nonning oyoq ostiga tushishi, suvning iflos qilinishi, jonivorlarga shafqatsiz munosabatda bo'lish, dov-daraxtlarni sindirish va boshqalar) yuzaga kelganda qo'llanadi. Masalan, "Hoy, o'g'lim, qushlarga tosh otma, gunoh bo'ladi, hayvonlarga tegib qiynama, ularning ham sen va bizga o'xshab joni bor. Hoy, qizim, mag'zavani suvga to'kma, gunoh bo'ladi..."

Kattalrning duolari-bu odam taqdiri uchun yaxshi niyat bildirish, o'nib-o'sishga rivoj tilash demakdir. Zero, "Oltin olma, duo ol, duo oltin emasmi?" deyishadi qariyalarimiz. "Umring uzoq bo'lsin", "Qo'ling dard ko'rmasin", "Yurtimiz tinch, osmonimiz musaffo bo'lsin" tilaklari mehnatga, intizomga, odamiylikka, tabiatni musaffo saqlashga chorlaydi. Bularning zaminida ekologik mazmun ham yotadi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki bolaning tabiat bilan o'zaro aloqada amalga oshadigan har qanday ko'rinishdagi faoliyatida idrok va hissiyot, xotira va taffakur, diqqat, hayolot, iroda qatnashadi, uning atrof muhitga bo'lgan qiziqishi ortadi, bilishga ehtiyoji rivojlanadi, nutq o'sadi, ekologik muammolarga nisbatan ma'suliyatli munosabat oilada shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi-T.: "O'zbekiston", 2008.
2. "Sanitariya nazorati to'g'risida"gi qonun. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.-T.;2006 y., 41-son.
3. "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida" gi qonun. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.-T., 2004 y., 25-son.

SHAXS XUSUSIYATLARI SHAKLLANISHIDA OILADAGI EKOLOGIK TARBIYANING O'RNI

Ochilova N.R.

Buxoro davlat universiteti Ekologiya va geografiya kafedrası

Milliy o'zini-o'zi anglashga ta'sir etadigan ekologik madaniyat ijtimoiy ong tizimida o'ziga xos mavqega egadir. Ekologik tafakkur, ekologik madaniyat va milliy o'zini-o'zi anglash kabi xususiyatlar shakllantirilishi va rivojlantirilishi lozim bo'lgan o'zaro bog'liq jarayonlardir. Ekologik madaniyatning rivojlantirilishi bilan uzviy bog'liq muammolardan biri- biosfera, evolutsiya, insoniyat, sotsium, vaqt, ekologik iqtisod, xayotiy tizim va atrof-muhit o'rtasidagi ekologik muvozanat, turli sivilizatsiyalarning ekologik madaniyati xususidagi keng ko'lamli, yaxlit, planetar miqyosdagi tafakkurni shakllantirishdir. Zotan, Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimov [1] ta'kidlaganlaridek: "Ekologiya hozirgi zamonning keng miqyosdagi keskin ijtimoiy muammolardan biridir. Uni hozirgi kuni va kelajagi ko'p jihatdan yana shu muammoning hal qilinishiga bog'liqdir".

"Ekologik tafakkur", "ekologik ong" negizida inson tabiat kuchlarini tushunish va ular ustidan o'z hukmronligini o'tkazishdan oldin unga qadriyat sifatida qarash, uning bilan extiyotkorona munosabatda bo'lish zaruriyatini anglash imkonini beradigan yangi obrazlar va belgilar tizimini yaratadi. Hozirgi kunda barcha olimlar insoniyatga yangicha psixologiya va yangicha tafakkurga (insoniyatni tanazzuldan saqlab qolish imkoniyatini beradigan) o'tishni taklif etishmoqda [2].

Ilm-fan tufayli inson tabiatga bo'lgan munosabatini subyektning obyekt bilan bo'lgan munosabatiday ko'ra boshlanadi. U o'zini subyekt, tabiatni obyekt sifatida ko'zdan kechirmoqda. Biroq, inson tabiatda uyg'un yashashi uchun nafaqat undan chetlashishi, balki u

Xasanova Feruza Xurramovna. OLIY TA'LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	230
Ochilova N.R. OILADA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA EKOLOGIK TARBIYA BERISH USULLARI	234
Ochilova N.R. SHAXS XUSUSIYATLARI SHAKLLANISHIDA OILADAGI EKOLOGIK TARBIYANING O'RNI	235
Ergasheva Mavjuda Komiljonovna, Axtamova Maftuna Rustam qizi. Oliy ta`lim muassasalarida Landshaftshunoslik asoslari fanining ahamiyati	237
Панасюк М.В., Пудовик Е.М., Сабирзянов А.М. ТЕХНОЛОГИИ ДИСТАНЦИОННОГО МОНИТОРИНГА ЭКОСИСТЕМ В НАПРАВЛЕНИИ ПОДГОТОВКИ «КАРТОГРАФИЯ И ГЕОИНФОРМАТИКА» КАЗАНСКОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА	239
Halimova Gulshan Subhonovna. O'ZBEKISTON PAST TOG'LARINING LANDSHAFT- GIDROLOGIK IMKONIYATLARI XUSUSIDA	244
Halimova R.S., Halimova D.S. TUPROQ UNUMDORLIGINI OSHIRISHDA KIMYOVIY ELEMENTLARNING AHAMIYATI	246
Halimova G.S., Hamroeva M.Sh. QULJUQTOV TIZMASIDA MAHALLIY SUV RESURSLARINING MAVSUMIY SHAKLLANISH QONUNIYATLARI XUSUSIDA	249
A.A.Qodirov. GEOGRAFIYA TA'LIMINING BA'ZI BIR MUAMMOLARI XUSUSIDA	250